

The article reveals specific of semi-connectives in the structure of the adjectival predicate as an analytical component, in particular, representation of grammatical meanings of adjectival predicate. Also the article characterizes the semantics of predicates.

Key words: *semi-connective, not proper links, adjectival predicate.*

УДК 811.161.2'37/.38

Виноградова Ю.Б.

ОБСТАВИННІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗУМОВЛЕНОЇ СЕМАНТИКИ (ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБСТАВИННИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ ПРИЧИНИ, МЕТИ, УМОВИ, ДОПУСТУ В ОФІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ)

Стаття присвячена дослідженню та аналізу речень текстів офіційно-ділового стилю в українській лінгвістиці на сучасному етапі розвитку: параметри, семантика та функціонування обставинних детермінантів у структурі речень документів. Увага зосереджена на функціонуванні обставинних детермінантів із значенням причини, мети, умови, допусту.

Обставинні детермінанти зумовленої семантики (причинові, мети, умови й допусту) мають типові особливості в системі виразових засобів ділового мовлення. Це детермінантні обставини з категорійним значенням умови, яке визначає умови дії чи процесу, за яких вони можуть відбуватися, існувати; мети, причини, допустові тощо.

В основі виділення сфери детермінантів зумовленості покладено принцип вияву підстави для кожного окремого різновиду (семантичного типу) другорядних поширювачів цієї групи, а саме: для умови – гіпотетичність, для мети – активність (активізація) зумовлених зв'язків, для допусту – різнозначеннєвий бік, для наслідку – результативність. Причина є семантичною домінантою в системі зумовленої детермінації, оскільки не має підстави вияву, а сама є основою вираження поняттєвого змісту висловленого. Конструкції з детермінантами зумовленості є бінарними поширювачами та передають причинно-наслідкові, умовно-наслідкові й допустово-протиставні відношення.

Детермінантні обставини причини (джерело, мотив, результат, підстава дії – іноді наслідок дії з категорійним значенням результативної допустовості) виражаються іменниками в непрямих відмінках з прийменниками (прийменник *згідно* вживається тільки з іменником в орудному відмінку та прийменником *з*) – *згідно з, завдяки /причинові*

відношення сприяння чомусь/, через /причинові відношення завади/, внаслідок, за браком, у зв'язку з, зважаючи на, з огляду на, з нагоди, з приводу, в силу, за відсутністю, за допомогою, після, залежно від, (згідно з постановою, графіком, опитуванням; відпустка через хворобу, зупинка через помилку, через непорозуміння, через обставини справи, через брак /відсутність/ відомостей /інформації/, через необережність; з вини, з нагоди; зважаючи на затримку, з огляду на неотримання, у зв'язку з невідповідністю тощо), напр.: На підставі зазначеного (викладеного, наведеного, представлено) вище /обставинний детермінант підстави, причини/ вважаємо, що товар не відповідає вимогам державних стандартів і має бути вилученим з торговельних мереж міста (Рецензія); дієприслівниковими зворотами, напр.: Відвантажуючи поспіхом замовлений товар /обставинний детермінант причини/, представники фірми (повна назва) не дотрималися встановлених норм упакування, що призвело до його ушкодження (Акт, доповідна записка, скарга, службовий лист); З огляду на висунуті звинувачення /обставинний детермінант причини/ спробуємо зробити все можливе для усунення непорозумінь та незручностей, які виникли внаслідок порушення правил техніки безпеки при роботі з новим обладнанням (Лист-відповідь на претензію, скаргу, рекламацию).

Причинові синтаксеми вказують у реченні на джерело виникнення дії як визначальної характеристики поданої інформації. Вони підсилюють ознаку пасивності суб'єкта дії, і, як синкретична категорія, взаємозумовлена категорією наслідку, логічно пов'язують усі явища суспільної офіційно-ділової дійсності.

Цільові обставинні детермінативи (обставинні детермінанти мети, призначення) виражаються здебільшого іменником (або субстантивованим словом) переважно в формі родового або знахідного відмінків з прийменниками – у, щодо, до, для, з метою, на предмет, на знак, на честь, на користь, на благо, на доказ, проти, заради, задля, в ім'я, щодо (у службових питаннях, для складання протоколу, заходи щодо /до, для/, з метою вирішення /виконання/, для узгодження питання), напр.: Для вирішення невідкладних питань щодо проведення культурно-масових заходів з нагоди святкування Дня Незалежності /обставинний детермінант мети/ н а к а з у ю : (Наказ); З метою поліпшення умов праці /обставинний детермінант мети/ ремонтні роботи з переоблаштування службових приміщень виконуватимуться першочергово (Повідомлення, звіт, інструкція, положення тощо).

У сучасних документах частіше за інші вживається прийменниково-відмінкова форма іменника орудного відмінка з прийменником з метою,

напр.: *З метою надання громадянам можливості краще забезпечити себе на випадок стихійного лиха /обставинний детермінант мети/ введено добровільне страхування (Наказ, постанова, офіційна доповідь); Учасники конференції висловилися за негайний початок серйозних переговорів з метою ліквідації загрози дефіциту споживчих товарів першої необхідності /обставинний детермінант мети/ (Протокол, звіт, офіційна доповідь). Прийменник з метою, як бачимо, із запропонованих текстових ілюстрацій підсилює характер офіційності в службових висловленнях ділового змісту.*

Обставинні детермінанти умови в реченнях офіційно-ділового дискурсу виражаються складеними прийменниками з іменниками, серед яких: *на/у випадок(-у) (чого), за наявності/відсутності (чого), в(у) разі (чого), за умови, за умови присутності, в умовах, залежно від, у процесі, у міру, напр.: У разі подальшого невиконання Вами домовленостей за підписаною угодою /обставинний детермінант умови/ змушені будемо розірвати ділові стосунки з установою-боржником (повна назва установи) ... (Лист-претензія, рекламація, лист-попередження); При (за умови) наявності високої організації праці /обставинний детермінант умови/, завдання буде виконано і перевиконано достроково (Службовий, офіційний лист; публічний офіційний виступ, промова, доповідь; план роботи); У разі порушення однією із сторін зобов'язань за угодою /обставинний детермінант умови/ інша сторона має право розірвати її в односторонньому порядку (Трудова угода); У разі вчинення злочинів на борту повітряного судна /обставинний детермінант умови/ консул надає командирові судна допомогу у виконанні обов'язків, що впливають із законодавства України і міжнародних договорів України ... (Консульський статут України, ст. 85, 86).*

Також допустові обставинно-детермінативні синтаксеми виражаються іменниками у непрямих відмінках з прийменниками *незважаючи на, всупереч, на противагу, наперекір, проти, супроти, попри* або дієприслівниковими зворотами: *Незважаючи на постійні нагадування з боку адміністрації нашої фірми (назва) /обставинний детермінант допусту/, вами систематично порушуються умови договору (Скарга, рекламація); Всупереч неодноразовим нагадуванням і попередженням з боку керівництва нашої фірми /обставинний детермінант допусту/ Ви продовжуєте порушувати попередньо ухвалені умови договору (Рекламація); Незважаючи на офіційне клопотання адміністрації району про призначення експертизи проектів будівництва на території паркових зон /обставинний детермінант допусту/, забудову парку-відпочинку «Чисті ліси» призупинити не вдалося (Звіт, службова записка, офіційне повідомлення). Це обставинні детермінанти*

допустовості з категорійним значенням умови, всупереч якій здійснюється дія.

Типовою конструкцією таких обставин, як уже зазначалося раніше, є прийменники складеної форми *незважаючи на*, а також похідні *попри*, *всупереч*, *наперекір* з відмінковими формами. Прийменники *попри* та *незважаючи на* є синонімічними і взаємозамінними, урізноманітнюють синтаксис ділового мовлення. Вони використовуються для увиразнення, виділення якоїсь думки (зауваження, невдоволення, попередження), привернення особливої уваги до змісту поданої інформації. Прийменник дієприслівникового походження *незважаючи на* вживається при позначенні явищ, подій, обставин, усупереч яким відбувається будь-яка дія: *Незважаючи на сувору заборону керівництва технічного підрозділу щодо використання несправного обладнання /допустовий обставинний детермінант/, працівниками виробничого відділу систематично порушуються правила техніки безпеки у роботі з електромеханічними приладами* (Доповідна записка, скарга). Детермінантні конструкції з прийменниками *незважаючи на*, *за наявності*, *на випадок* завжди відокремлюються на письмі комами.

Однорідні обставинні детермінанти зі значенням умови і допусту конкретизують та уточнюють ділову, офіційну інформацію. “З метою комплексної репрезентації певних понять обставинно-детермінантної структури причинової, цільової, умовної і допустової семантики об’єднуються в однорідні ряди, які позначені поняттєвою одноплановістю, оскільки їхня основна функція полягає в всебічній характеристиці описуваних понять з метою їхньої конкретизації, уточнення відповідних однопланових чи різнопланових кваліфікацій” [3, с. 165].

Багатокомпонентні і багаточленні обставинні детермінанти обумовленої семантики забезпечують різнопланову змістову насиченість офіційно-ділового тексту /офіційно-ділового дискурсу/, лаконічність, точність і повноту інформації (заява, підстава до наказів щодо особового складу...). Вони називають ситуацію, подію, яка перебуває у відношенні зумовленості з основною подією, напр.: З огляду на відсутність на робочому місці, невиконання службових обов’язків /обставинний детермінант підстави/ прийнято рішення звільнити з посади головного інженера ... (ПІБ) (Наказ щодо особового складу). «З огляду на зміст положень частини третьої статті 1277 кодексу, а також враховуючи вказаний у зверненні час відкриття спадщини, інформую про можливість її визнання від умерлого за умови наявності відповідного рішення суду» [ukurier.gov.ua].

Причинні детермінанти вказують на джерело виникнення дії як визначальної характеристики всього речення (джерела, мотиву, результату, підстави тощо). Це прийменниково-відмінкові конструкції типу: з нагоди, внаслідок... .

Оскільки характерним для офіційно-ділового стилю є використання сталих сполучень слів, які лаконічно і точно передають зміст висловленого в тексті документа, то й обставинні детермінанти, зумовлені стандартністю викладеного матеріалу (представленої інформації), набувають сталого характеру: з огляду на..., виходячи з..., у період з...до..., на підставі..., з метою.... Особливо це стосується обставинних детермінантів обумовленої семантики.

Отже, семантико-синтаксична і стилістична диференціація обставинних детермінантів зумовленості розкриває, зумовлює зміст ситуації (події), про яку йдеться в тексті ділового папера: типові ситуації, які є умовою для реалізації інших ситуацій; події, на реалізацію яких спрямовані інші (основні) події; факти, всупереч яким відбуваються процеси, дії тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексанова С.А. Причинные детерминанты: структурно-семантический аспект / С.А. Алексанова // Вестник университета Российской академии образования. – 2008. – №3. – С. 36–39.
2. Малявін А.О. Категорія умови: функціонально-когнітивний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / А.О. Малявін. – Донецьк, 2008. – 20 с.
3. Руденко Л.М. Обставинна детермінація в структурі тексту (семантико-синтаксичний і стилістичний аспекти): [монографія] / Л.М. Руденко. – К.: Україна-Віта, 1996. – 213 с.
4. Урядовий кур'єр: [газета центральних органів виконавчої влади / гол. ред.: С. Брага]. – К.: Вид-во газ «Урядовий кур'єр». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до газети: (<http://ukurier.gov.ua/>)
5. Штыкало Н.И. Формы выражения категории причины и признание их выбора в русском языке: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Н.И. Штыкало. – Днепропетровск, 1971. – 25 с.

Виноградова Ю. Б. Обстоятельственные детерминанты обусловленной семантики (особенности функционирования обстоятельственных детерминантов со значением причины, цели, условия, предположения в официально-деловом дискурсе).

Статья посвящена исследованию и анализу предложений текстов официально-делового стиля в украинской лингвистике на современном этапе развития: параметры, семантика и функционирование обстоятельственных детерминантов в структуре предложений документов.

Vynogradova J. Adverbial determinants due to semantics (the peculiarities of adverbial determinants of the value of reason, purpose, conditions, assumptions officially-business discourse).

Research and analysis of sentences of official-business style in Ukrainian Linguistics on the contemporary stage of development.

УДК 811.161.2'373.23

Глущик С.В.

УСІЧЕНО-СУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ ІМЕН У ГЕНЕРАЛЬНОМУ ОПИСІ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ 1765–1769 РР.

(на матеріалі Київської сотні Київського полку)

У статті проаналізовано усічено-суфіксальний спосіб творення імен в Генеральному описі Лівобережної України 1765–1769 рр. (на матеріалі Київської сотні Київського полку).

Ключові слова: *антропосистема, апелятивна основа, формант, ім'я.*

Найбільш частотними словотворчими формантами імен та антропонічних твірних основ, зафіксованих у матеріалах Генерального опису Лівобережної України 1765–1769 рр. [1] (у тексті посилання подаються за номером сторінки і номером книги; номер сторінки наводиться арабською цифрою, а номер книги – римською цифрою за такими відповідниками: I – кн. 149, II – кн. 413, III – кн. 414, IV – кн. 415, V – кн. 419,) виступають суфікси, флексії, а також частини основи, які зазнають усічення, – морфеми, субморфи, асемантичні частини.

Суфікси, що приєднувалися до усіченої основи, формували ім'я з демінутивною або аугментативною семантикою.

Кількість суфіксів (з урахуванням варіантів та похідних морфем), які зафіксовано у відіменних утвореннях, становить близько 30 одиниць. За їх допомогою було утворено близько 220 фіксацій імен та антропонічних основ.

Серед суфіксів з мінімальною частотністю вживання, які не мають варіантів і похідних морфем, зафіксовано форманти з демінутивним значенням: **-ЕНОК:** *И(в)ань Костенокъ (IV, 199); -ЕЦЬ:* *Федо(р) Григорецъ Дѣденченковъ (IV, 76); Степанъ Андр(у)сенко (III, 283); Григорей Кир(у)сенко (IV, 129); -ИК-:* *Васи(л) Голикъ (III, 44); Сам(у)йло Голикъ (III,*